

MEĐUNARODNI SUDOVI INTERNATIONAL COURTS

Mr.sc. Ajla Škrbić, viši asistent, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku

Sažetak: Svi međunarodni sudovi dijele se u dvije grupe: sudovi osnovani za rješavanje svih vrsta međunarodnih sporova koje države iznesu pred njih i sudovi specijalizovane nadležnosti. U prvu grupu spadaju, primjerice, Centralnoamerički sud, Stalni sud međunarodne pravde i Međunarodni sud pravde, dok u drugu grupu spadaju sudovi kao što su Evropski sud za ljudska prava, Međuamerički sud za ljudska prava, Međunarodni sud za pravo mora i Sud Evropskih zajednica. Svima je cilj osnivanja isti: kazniti počiniocima međunarodnih krivičnih djela. Međutim, bez obzira na sve veći broj ovakvih sudova, međunarodni zločini se čine. Upravo stoga smatra se da je potrebno napraviti efikasniji mehanizam koji će za posljedicu imati manji broj žrtava oružanih sukoba.

Ključne riječi: sud osnovan za rješavanje svih vrsta međunarodnih sporova, sud specijalizovane nadležnosti, međunarodni zločin.

Abstract: All international courts are divided into two groups: the courts established to deal with all kind of international disputes that states put in front of them and the courts of specialized jurisdiction. The first group includes, for example, the Central American Court, the Permanent Court of International Justice and the International Court of Justice, while the second group includes courts such as the European Court of Human Rights, Inter-American Court of Human Rights, the International Tribunal for the law and the Court of Justice. All of them are established with the same goal: to punish the perpetrators of the international crimes. However, despite the growing number of such courts, the international crimes are made constantly. Because of that, it is considered that it is necessary to make a more effective mechanism that will decrease the number of victims in the conflicts where weapon is used.

UVOD

Međunarodni sudovi vode porijeklo još iz 425. godine p. n. e., kada je u Lampatiji održano suđenje Hanibalu za zavjeru protiv mira. Nakon toga se praksa neustaljeno nastavlja do kraja Prvog svjetskog rata, kada je Liga naroda osnovala sud koji će suditi njemačkom caru Vilhelmu II i njegovim saradnicima za počinjenje zločina u ratu.⁵⁵

Pristupanjem Ženevskim konvencijama iz 1949. godine i drugim aktima međunarodnog humanitarnog prava države su se obavezale da će preduzimati zakonodavne mjere neophodne za kažnjavanje povreda tih akata. Države su se takođe obavezale da će pred vlastite sudove izvoditi osobe osumnjicene za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava, odnosno iste izručiti drugoj državi radi suđenja. Dakle, počiniocima teških povreda međunarodnog humanitarnog prava mora se u svako doba i na svakom mjestu suditi, a za provođenje ove obaveze odgovorne su države. Ova obaveza mora se provoditi bez obzira na državljanstvo počinioca ili mjesto počinjenja zločina, a što je važno radi osiguranja efikasnog suzbijanja teških povreda međunarodnog humanitarnog prava. Ovu vrstu krivičnog gonjenja mogu vršiti domaći sudovi, ali i (kako je u praksi i najčešće) posebni međunarodni organi, osnovani upravo radi suđenja optuženima za ratne zločine. Takvi organi su, primjerice, Haški tribunal i Međunarodni krivični sud za Ruandu, osnovani 1993., odnosno 1994. godine. Međutim, smatramo da postojeći međunarodnopravni mehanizmi nisu efikasni, što za posljedicu ima i neadekvatnu zaštitu žrtava i učesnika oružanih sukoba.

Sudovi osnovani za rješavanje svih vrsta međunarodnih sporova koje države iznesu pred njih

Neki od najpoznatijih sudova osnovanih za rješavanje svih vrsta međunarodnih sporova koje države iznesu pred njih su, kako je već rečeno, Centralnoamerički sud, Stalni sud međunarodne pravde i Međunarodni sud pravde. Kratko ćemo se pozabaviti svakim od njih, sa posebnim naglaskom na Međunarodnom sudu pravde.

⁵⁵ H. Balić, „Međunarodni krivični sud u Hagu i naše obaveze“, Pravna misao, broj 5-8, Godina XXVII, maj-august 1996., 21.

Centralnoamerički sud (engl. *Central American Court of Justice*) je osnovan Konvencijom iz 1907. godine na rok od deset godina, ali se taj rok trebao produžavati. Međutim, Sud je djelovao između 1908. i 1917. godine, i nakon toga prestao djelovati.

Osnivanje Stalnog suda međunarodne pravde (engl. *Permanent Court of International Justice*) predviđeno je u Paktu Lige naroda, a sprovedeno u djelo 1920. godine. Osnovni zadatak mu je bio mirno rješavanje sporova između država, te tumačenje međunarodnog prava u vezi sa nekim spornim pitanjem koje mu uputi Skupština ili Vijeće Lige naroda. Smatra se prethodnikom Međunarodnog suda pravde u Hagu, kao što se i sama Liga naroda, na neki način, smatra prethodnikom Ujedinjenih nacija. Djelovao je u periodu od 1922. do 1940. godine, iako se kao formalna godina njegovog ukidanja uzima 1946. godina, kada je raspuštena i Liga naroda.

Međunarodni sud pravde (engl. *International Court of Justice*) osnovan je Poveljom Ujedinjenih nacija iz 1945. godine, i Statut tog Suda je sastavni dio Povelje. Članom 7. Povelje Ujedinjenih nacija ovaj Sud je postavljen za jedan od glavnih organa ove Organizacije, i to kao „(...) dio sistema Ujedinjenih nacija koji u svojoj osnovi ima težnju da se sačuvaju međunarodni mir i sigurnost.“⁵⁶ Sjedište mu je u Hagu.

Dvije su osnovne funkcije Međunarodnog suda pravde: izricanje obavezujućih presuda u sporovima između država i izricanje savjetodavnih mišljenja o pravnim pitanjima na zahtjev nekog organa ili ustanove Ujedinjenih nacija koji su ovlašteni postavljati takve zahtjeve.

Što se tiče izricanja presuda u sporovima između država, iste se donose većinom glasova sudaca koji su sudjelovali u postupku, a u slučaju podjele glasova - odlučuje glas predsjednika ili onoga koji ga mijenja.

Presude su konačne i bez priziva, ali su obavezne samo za strane konkretnog spora. Ukoliko neka strana spora ne izvrši obaveze koje joj nameće presuda Suda, druga strana se može obratiti Vijeću sigurnosti, a Vijeće sigurnosti može dati preporuku ili propisati određene mjere koje bi trebalo poduzeti da bi se presuda izvršila.

Savjetodavna mišljenja koje ovaj Sud izriče ne mogu zahtijevati države. Mogu ih zahtijevati Opšta skupština i Vijeće sigurnosti, kao i drugi organi ili specijalizovane ustanove Ujedinjenih nacija koje Opšta skupština na to ovlašti, a mogu se ticati samo pravnih pitanja. Dakle, Sud ne izriče savjetodavna mišljenja o pitanjima koja nisu pravne prirode. Čak može odbiti dati mišljenje na pitanja za koja ocijeni da nisu u nadležnosti organa ili ustanove koja ih je tražila.

U pogledu sastava Međunarodnog suda pravde bitno je istaći da se sudije biraju paralelno i u Opštoj skupštini i u Vijeću sigurnosti, a izabrani su kandidati koji dobiju apsolutnu većinu glasova u oba ova organa – to je jedan od rijetkih slučajeva kada Opšta skupština i Vijeće sigurnosti biraju apsolutnom većinom.⁵⁷ Prestanak sudačke funkcije u Međunarodnom sudu pravde nije moguć do isteka mandata, osim ako određeni sudija, prema jednoglasnom mišljenju svih ostalih sudija, više ne ispunjava uslove za vršenje sudačke funkcije. Sudije mogu dati i ostavku na svoj položaj prije isteka mandata.

Postupak u parnicama započinje određivanjem nadležnosti, te pisanim zahtjevom ili tužbom, a spor se može završiti presudom, povlačenjem tužbe ili poravnanjem.

Pristanak država na nadležnost Međunarodnog suda pravde može biti data na različite načine. Može se dati za neki već postojeći spor. Može se dati u pogledu budućih sporova. Takođe, države mogu prihvatiti nadležnost Suda unaprijed, putem ugovora. Statut Suda predviđa i jednostrano prihvatanje nadležnosti Suda za buduće sporove sa svakom drugom državom koja je prihvatila tu istu obavezu. To je i jedno od osnovnih pravila Suda - da se njegova nadležnost zasniva na pristanku strana u sporu. Takođe, Sud je nadležan samo u slučaju spora između država koje su stranke njegovog Statuta⁵⁸, ali i treće države mogu biti stranke u postupku ako ispune uslove koje za svaki pojedinačni slučaj određuje Opšta skupština Ujedinjenih nacija na

⁵⁶ E. Rađo, „Međunarodnopravni aspekti tužbi Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske protiv SR Jugoslavije za agresiju i genocid“, *Pravna misao*, broj 1-2, Godina XXXIV, januar-februar 2003., 64.

⁵⁷ Generalni sekretar nakon kandidovanja sastavlja listu i dostavlja je Opštoj skupštini i Vijeću sigurnosti, koji vrše izbor nezavisno jedan od drugoga. Nakon što oba organa izaberu svoje kandidate, vrši se usaglašavanje. Izabrani su oni kandidati koji su dobili većinu u oba organa. Međunarodni sud pravde sastoji se od petnaest sudija koji imaju mandat od devet godina. Biraju se na temelju subjektivnog i objektivnog kriterija. Subjektivni kriterij odnosi se na stručnost sudija, a objektivni na teritorijalnu zastupljenost i zastupljenost različitih civilizacija. Sudije ne mogu vršiti druge političke ili upravne funkcije, a ne smiju biti umiješani ni lično u spor na čijem rješavanju rade. Specifičnost je da i države nečlanice imaju pravo kandidovanja sudija. (Međunarodni sud pravde, <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=2> (26. maj 2011.))

⁵⁸ Sve članice Ujedinjenih nacija su ipso facto i članice Statuta Međunarodnog suda pravde, jer je Statut Suda sastavni dio Povelje Ujedinjenih nacija. BiH je postala članica Ujedinjenih nacija 22.05.1992. [United Nations Human Rights <http://www.ohchr.org/EN/Countries/Pages/HumanRightsintheWorld.aspx> (30. maj 2011.)]

preporuku Vijeća sigurnosti. Te države su dužne kod Sekretara Suda deponovati pisanu izjavu kojom prihvataju nadležnost Suda.

Strane u postupku pred Međunarodnim sudom pravde mogu biti samo države. Međutim, to ne znači da predmet spora ne mogu biti povrijeđena prava fizičkih ili pravnih osoba od strane treće države, ali tada država, čiji su ti pojedinci državljani, nastupa kao tužilac.

U pogledu prakse ovog Suda najčešći prigovori tiču se njegove fakultativne nadležnosti, odnosno pravila da države moraju na neki od propisanih oblika dati pristanak na nadležnost Suda. Međutim, od prvog iznesenog slučaja pred ovim Sudom, 22.05.1947. godine, pa do 01.08.2010. godine - u Generalnom listu Suda upisano je 148 slučajeva, što pokazuje da je sve veći broj država koje ugovaraju nadležnost ovog Suda putem različitih sporazuma.⁵⁹

Smatramo da je negativna karakteristika ovog Suda određenje da samo države mogu biti strane u postupku. Ovakvo određenje je prevaziđeno u modernoj zajednici, s obzirom na okolnost da je sve veći broj subjekata međunarodnog prava upravo nedržavnog karaktera.

1. Sudovi specijalizovane nadležnosti

Kako je već na početku rada istaknuto, neki od značajnijih sudova specijalizovane nadležnosti jesu Evropski sud za ljudska prava, Međuamerički sud za ljudska prava, Međunarodni sud za pravo mora i Sud Evropskih zajednica.

Evropski sud za ljudska prava (engl. *European Court of Human Rights*) osnovan je Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine⁶⁰. Sjedište mu je u Strazburu. Svake godine broj predmeta pred ovim Sudom se povećava, jer raste i broj članica Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.⁶¹ Ipak, izazov u efikasnosti rada Suda predstavljaju nagomilani neriješeni predmeti, koji se iz godine u godinu povećavaju.

Međuamerički sud za ljudska prava (engl. *Inter-American Court of Human Rights*) osnovan je Američkom konvencijom za ljudska prava iz 1969. godine⁶². Sjedište mu je u San Hozeu na Kostariki. Samo države članice i Međuamerička komisija za ljudska prava⁶³ imaju pravo podnositi slučajeve na rješavanje ovom Sudu, i to tek kada se iscrpi postupak pred Komisijom predviđen članovima 48. i 50. Konvencije.⁶⁴

Osnivanje Međunarodnog suda za pravo mora (engl. *International Tribunal for the Law of the Sea*) predviđeno je u tekstu Konvencije Ujedinjenih nacija o pravu mora iz 1982. godine, a sprovedeno u djelo 1996. godine. Sjedište mu je u Hamburgu. Nadležan je za rješavanje sporova koje mu, u skladu sa Konvencijom o pravu mora iz 1982., povjere strane u sporu, ali i za rješavanje sporova u vezi sa primjenom ili tumačenjem bilo kojeg drugog ugovora koji se tiče ove Konvencije.

Sud Evropskih zajednica (engl. *Court of Justice of the European Communities*) je centralno sudbeno tijelo Evropske unije. Sjedište mu je u Luksemburgu.

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog može se zaključiti da tijela i akti koji osuđuju međunarodna krivična djela postoje u međunarodnom zakonodavstvu, ali da ne osiguravaju efikasnu zaštitu žrtava i učesnika oružanih sukoba. Stoga smatramo da je potrebno fokusirati se na aktivnosti koje će osigurati i poboljšati provedbu već postojećih propisa i eliminisati povrede u funkcionisanju istih. Držimo da, ukoliko već dođe do konflikta između država, međunarodni sudovi predstavljaju kvalitetan izbor rješavanja istog. Međutim, da bi ovaj izbor bio zaista efikasan, potrebno je revidirati ova tijela. Primjerice, zar ne bi bilo logično revidirati pravila i ustrojstvo Međunarodnog suda pravde, nastalog davne 1945. godine, i to na principima Stalnog suda međunarodne pravde iz 1920. godine?!

⁵⁹ B. Krivokapić, *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Službeni glasnik, Beograd, 2010., 551.

⁶⁰ Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju 12.07.2002. („Službeni list BiH“, broj: 5/03), i ista se direktno primjenjuje u BiH (član 2.2. Ustava Bosne i Hercegovine).

⁶¹ U periodu od 1958-1997. godine, odnosno u prvih 40 godina rada Suda primljeno je oko 45.000 predstavi, a zatim taj broj raste iz godine u godinu: 1999. godine 8.400, 2000. godine 10.500, 2001. godine 13.800, 2002. godine 28.000 itd. (B. Krivokapić, *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Službeni glasnik, Beograd, 2010., 271.)

⁶² Konvencija je stupila na snagu 1978. godine. (Ibid., 521.)

⁶³ Međuamerička komisija za ljudska prava je važan organ američkog sistema ljudskih prava, čija je osnovna funkcija unapređenje poštovanja i unapređenja ljudskih prava. (B. Krivokapić, *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Službeni glasnik, Beograd, 2010., 521.)

⁶⁴ Ibid.

Tek kada se modernizuju međunarodna sudbena tijela – moći će se razgovarati o potpunoj zaštiti osoba u oružanim sukobima, kao i nakon sukoba.

LITERATURA

1. BALIĆ H., „Međunarodni krivični sud u Hagu i naše obaveze“, *Pravna misao*, broj 5-8, Godina XXVII, maj-august 1996.
2. DEGAN V. Đ., *Međunarodno javno pravo*, Pravni fakultet, Rijeka, 2000.
3. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine („Službeni list BiH“, broj: 5/03)
4. KRIVOKAPIĆ B., *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Službeni glasnik, Beograd, 2010.
5. Međunarodni sud pravde, <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=2>
6. NURIĆ Š., *Međunarodno javno pravo I i II*, Pravni fakultet Kiseljak, Kiseljak, 2010.
7. RAĐO E., „Međunarodnopravni aspekti tužbi Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske protiv SR Jugoslavije za agresiju i genocid“, *Pravna misao*, broj 1-2, Godina XXXIV, januar-februar 2003.
8. United Nations Human Rights, <http://www.ohchr.org/EN/Countries/Pages/HumanRightsintheWorld.aspx>
9. Ustav Bosne i Hercegovine